

Archeologische inspectie
fietspad Den Horn-Zuiderweg
te Zuidhorn,
gemeente Zuidhorn (GR)

Infra

Milieu

Geo-ICT

Archeologie

Geo-informatie

**Archeologische inspectie
fietspad Den Horn-Zuiderweg te
Zuidhorn,
gemeente Zuidhorn (GR)**

opdrachtgever	Gemeente Zuidhorn
datum	17 juni 2013
projectleider	de heer G.J. de Roller
projectnummer	95177112
status	definitief
ISSN-nummer	1875-5313
MUG-publicatie	2013-4

MUG-projectnummer	95177112
Opdrachtgever	gemeente Zuidhorn
MUG-publicatie	2013-4
Bevoegd gezag	gemeente Zuidhorn
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoekmeldingsnummer	53809
Tekst	de heer drs. ing. G.J. de Roller
Colezer	mevrouw drs. A. Spoelstra
Status	definitief
Autorisatie	de heer drs. B. Bijl
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek
Datum	17 juni 2013
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	2
1.3 Bekende archeologische gegevens	3
1.4 Doel van het onderzoek	3
1.5 Onderzoeksvragen	3
1.6 Werkwijze	3
2 Resultaten	4
2.1 Locatie 1	4
2.2 Locatie 2	6
2.3 Locatie 3	8
2.4 Locatie 4	10
3 Conclusie en aanbeveling	12
3.1 Conclusie	12
3.2 Aanbeveling	12
Literatuur	13

BIJLAGEN

Bijlage 1 Archeologisch bureauonderzoek

Samenvatting

Aanleiding tot de hier beschreven archeologische inspectie is de aanleg van een fietspad met bermsloot door de landerijen tussen Den Horn en de Zuiderweg te Zuidhorn. Omdat deze plannen met bodemversturende ingrepen gepaard gaan, is er een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. Door Libau Steunpunt is in een eerder stadium een bureauonderzoek uitgevoerd. Naar aanleiding van het bureauonderzoek heeft Libau Steunpunt een Programma van Eisen opgesteld voor een archeologische begeleiding in de vorm van een inspectie. Gemeente Zuidhorn heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven de inspectie uit te voeren. De inspecties zijn uitgevoerd op 17 en 21 december 2012. Het betreffen vier locaties langs het fietspad waar de nieuwe sloot voormalige dijklichamen en een voormalige geul doorsnijdt.

Uit de inspectie kan geconcludeerd worden dat in het sloottracé geen sporen van de dijklichamen aanwezig zijn. De voormalige geul is op slootniveau niet herkenbaar door bijvoorbeeld een gefaseerde opvulling. Op de vier locaties is sprake van een natuurlijke bodemopbouw, waarbij ter hoogte van locatie 1 in de oeverwal dikkere zandbanden aanwezig zijn dan bij de andere locaties. Tussen de locaties 2 en 3 in was het golvende oppervlak van de veenondergrond zichtbaar. Dit beeld komt overeen met dat van bolle akkers met tussenliggende ontwateringsgreppels. Dit zou inhouden dat het veenlandschap is ontgonnen en in een later stadium is overstroomd, waarbij klei is afgezet. Ter hoogte van locatie 2 bevindt zich in de bouwvoor puin, bot en aardewerk dat dateert uit de nieuwe tijd. Dit bevestigt het gegeven dat net ten zuiden van het sloottracé een boerderij heeft gestaan.

Omdat er geen dijklichamen en geen geulvullingen zijn aangetroffen, bevelen wij aan om op deze locatie geen verder onderzoek uit te voeren. Wij bevelen wel aan om bij grondwerk op andere plaatsen na te gaan of daar nog wel resten van de oude dijklichamen en/of geulvullingen bewaard zijn gebleven.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Aanleiding tot de hier beschreven archeologische inspectie is de aanleg van een fietspad met berm-sloot door de landerijen tussen Den Horn en de Zuiderweg te Zuidhorn. Omdat deze plannen met bodemversturende ingrepen gepaard gaan, is er een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. Door Libau Steunpunt is in een eerder stadium een bureauonderzoek uitgevoerd (Van der Mei 2012a). Naar aanleiding van het bureauonderzoek heeft Libau Steunpunt een Programma van Eisen opgesteld voor een archeologische begeleiding in de vorm van een inspectie (Van der Mei 2012b). De archeologische inspectie wordt uitgevoerd conform de Wet op de archeologische monumentenzorg en de richtlijnen in het Programma van Eisen. Gemeente Zuidhorn heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven de inspectie uit te voeren.

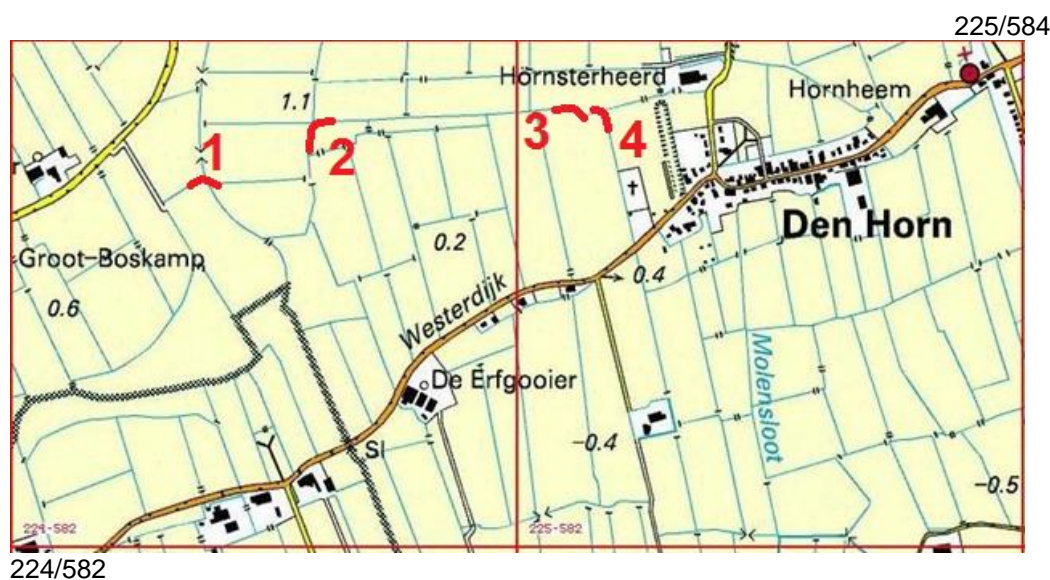
De inspecties zijn onder leiding van de heer G.J. de Roller uitgevoerd, met ondersteuning van de heer A. Berkepies op 17 en 21 december 2012.

Tabel 1.1 Overzicht van de objectgegevens

Objectgegevens	
Provincie	Groningen
Gemeente	Zuidhorn
Plaats	Zuidhorn
Toponiem	Den Horn
Kaartblad	7C
Coördinaten	225278582641 NW 224226/582809 NO
Grondsoort	klei
Geomorfologie	vlakte van getijafzettingen

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de noordwestzijde van Den Horn en is in gebruik als grasland (zie afbeelding 1). Het onderzoeksgebied bestaat uit vier trajecten. De totale lengte is circa 150 m.

Afbeelding 1. Topografische kaart met in rood de vier te inspecteren deelgebieden
(bron: Topografische Dienst Nederland)

1.3 Bekende archeologische gegevens

Het onderzoeksgebied doorkruist de loop van de Oude Riet. In de vroege middeleeuwen drong de zee vanuit het Lauwersmeergebied tot in deze streken het land in. Hierbij werden veen en klei weggeslagen. Tussen de 13e en 15e eeuw slibde de watergang dicht. Het fietspad doorsnijdt op drie plaatsen oude dijken die langs de Oude Riet lagen. Ook doorsnijdt het fietspad de oude zee-erosiegeul, waarvan de Zuidhorner Oostertocht een restant is. Op één plaats langs het tracé is bebouwing aangegeven. In het bureauonderzoek (Van der Mei 2012a) wordt geadviseerd om een inspectie uit te voeren op die delen van het tracé waar de oude dijken en de zee-erosiegeul doorsneden worden (zie bijlage 1).

1.4 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is in het PvE (Van der Mei 2012b) omschreven als het documenteren van archeologisch, cultuurhistorisch en landschappelijk relevante lagen in het talud van de sloot langs het fietspad.

1.5 Onderzoeksvragen

In het PvE zijn de volgende vragen geformuleerd:

- Zijn op de plaatsen waar de nieuwe sloot de oude dijken doorsnijdt nog restanten van dijklichamen aanwezig?
- Wat is de exacte ligging en wat zijn de afmetingen van deze dijkrestanten?
- Hoe ziet de opbouw van deze dijken eruit? Zijn er dijksloten aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen dat voor de aanleg van de dijken gebruik is gemaakt van houten constructies?
- Wat is de datering en archeologische kwaliteit van de dijkrestanten? Welke waarde kan aan de dijkrestanten worden toegekend?
- Wat is de exacte ligging van de verlande geul?
- Zijn er in de verlande geul afzonderlijke afzettings-/opslibbingsfasen te onderscheiden? Zo ja, wat is de datering van deze lagen?
- Bevinden zich in deze lagen ook nog archeologische resten?

1.6 Werkwijze

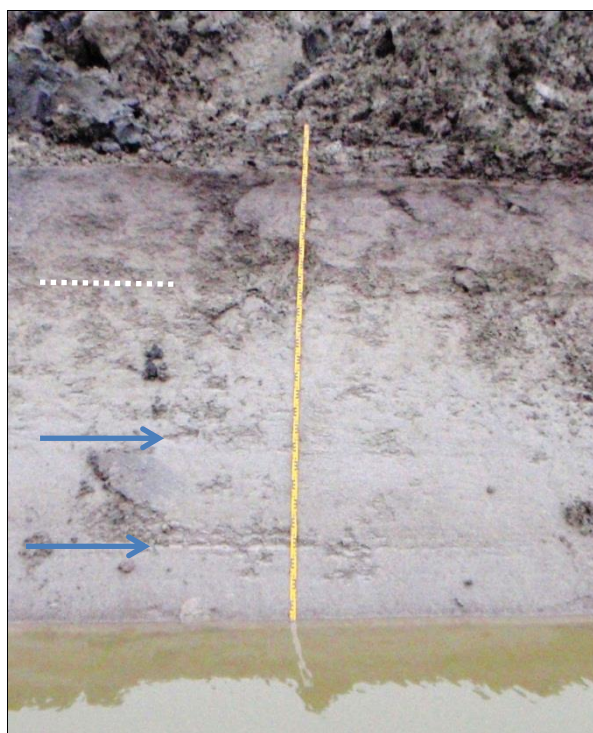
Nadat de sloten waren gegraven, zijn deze geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicaties/resten van dijklichamen en relevante lagen. Hiertoe is, voor zover dit mogelijk was, de slootwand schoongestoken. Doordat er water in de sloot stond, zijn de waarnemingen beperkt tot boven het slootpeil.

2 Resultaten

Tijdens de eerste inspectie stond er veel water in de sloot. Ook was er nachtvorst geweest. Dit had tot gevolg dat het sloottalud niet schoon te steken was. Door de vorst was de grond opgevroren en kon er geen fraai profiel gestoken worden. Verder zijn de waarnemingen beperkt tot dat deel van de sloot dat boven het water uitstak. Tijdens de eerste inspectiedag zijn de twee locaties in het westen geïnspecteerd. Tijdens de tweede inspectiedag zijn de locaties in het oosten, bij Den Horn, geïnspecteerd. Ook toen stond het slootpeil hoog, waardoor waarnemingen tot het bovendeel van het talud beperkt waren. De locaties zijn voor de duidelijkheid genummerd van west naar oost.

2.1 Locatie 1

Bij locatie 1 loopt het traject door de oude erosiegeul van de Oude Riet. Deze voormalige geul loopt hier in noord-zuidrichting. Ten westen van de geul ligt het maaiveld hoog en vertoont het profiel onder de bouwvoor een afwisseling van matig siltige klei en dunne zandlagen, kenmerkend voor een oeverwal (zie afbeelding 2 en 3). Naar onder toe, net rond de waterlijn worden de afzettingen iets donkerder van kleur onder invloed van het onderliggende veen. Deze lagen duiken geleidelijk weg in de richting van de voormalige geul (zie afbeelding 3).

Afbeelding 2. Profielopbouw van de oeverwal, waarbij de stippellijn de grens tussen de bouwvoor en de oeverwalafzettingen aangeeft. De pijlen geven dikke zandlagen aan

Op de plaats van de voormalige geul van de Oude Riet zijn geen indicaties aanwezig voor verschillende afzettingen. Wel zijn hier in het profiel schuin lopende humeuzere banden te zien die erop kunnen wijzen dat de bodem hier geploegd is (zie afbeelding 4). De bodemopbouw in de voormalige erosiegeul is identiek aan die van de oeverwal. Onder de bouwvoor bevindt zich ook hier matig siltige klei met zandbanden. Er zijn geen verschillende opvullingen waarneembaar (zie afbeelding 5). De geul is opgevuld met dezelfde afzettingen als die van de oeverwal.

Afbeelding 3. Beeld van de hoog opgeslibde oeverwal ten westen van de Oude Riet (foto richting noordoost). De geleidelijk wegduikende lagen zijn goed waar te nemen, evenals het hoogteverschil

Afbeelding 4. Doorsteek door de voormalige Oude Riet met schuine humeuze banden (pijlen). Rechts van de baak is het profiel afgestoken. Door de vorst is het zelfs slechter te lezen dan het niet afgestoken deel

Afbeelding 5. Bodemopbouw ten oosten van de Zuidhorner Oostertocht. Bouwvoor met daaronder matig siltige klei met zandbanden

2.2 Locatie 2

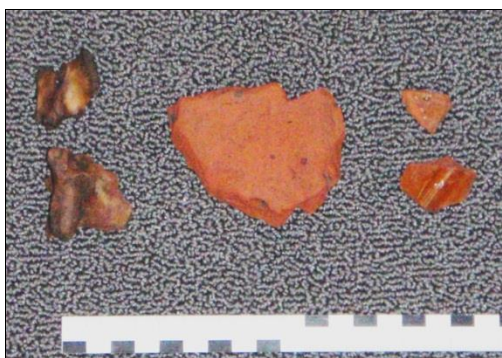
Locatie 2 bevindt zich in de bocht van het fietspad bij een voormalige boerderij. Hier zou een dijk gelopen hebben. De bodem bestaat uit een bouwvoor waaronder matig siltige klei ligt met zandbanden. De zandbanden zijn hier minder dik dan bij locatie 1. Rond het waterniveau is de golvende veenondergrond te zien. Afbeelding 6 geeft een beeld van locatie 2 in zuidelijke richting en afbeelding 7 een beeld van locatie 2 in oostelijke richting. In het profiel zijn hier geen indicaties voor een dijklichaam. Hier zijn in de bouwvoor bouwpuinbot en fragmenten aardewerk uit de nieuwe tijd aangetroffen (1500-1950 na Chr.) (zie afbeelding 8). Dit materiaal bevestigt dat hier aan de zuidzijde van het fietspad een boerderij heeft gestaan (zie afbeelding 9).

Afbeelding 6. Beel van locatie 2 in zuidelijke richting. Bij de pijl is de veenondergrond te zien. Rechts op de foto een voor de aanleg van de sloot gedempte dwarssloot

Afbeelding 7. Beeld in oostelijke richting bij locatie 2

Afbeelding 8. Vondstmateriaal locatie 2; van links naar rechts: bot, een fragment dakpan en aardewerk. Het materiaal dateert uit de nieuwe tijd

Afbeelding 9. Uitsnede kadastrale kaart 1830-1832 met de boerderij ten zuiden van locatie 2. Het fietspad volgt de rode lijn op de kaart (bron: www.watwaswaar.nl)

Tussen locatie 2 en 3 stond het waterpeil nog laag. Hier was de diepere ondergrond waar te nemen, bestaande uit veen wat een golvend verloop heeft. Dit komt overeen met bolle akkers en tussenliggende greppels (zie afbeelding 10). Dit houdt in dat het veenlandschap is ontgonnen en in een later stadium is overstroomd, waarbij klei is afgezet. Rond de stad Groningen is het veenlandschap in de Romeinse tijd (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) ontgonnen. Vervolgens is het deels geërodeerd en met klei afgedekt, waarna het vanaf ruwweg de 11e eeuw opnieuw ontgonnen en in cultuur gebracht is (Huis in 't Veld 2010 en Van den Broek 2007).

Afbeelding 10. Beeld van de sloot tussen locatie 2 en 3, in oostelijke richting, met het golvend dagzomen van het veen in de ondergrond

2.3 Locatie 3

Op locatie 3 snijdt het fietspadtracé ook door een voormalig dijktracé. De bodem bestaat hier uit een bouwvoor, waaronder matig siltige klei ligt. Deze klei vertoont wat humeuze vlekken die kunnen wijzen op turbulente afzettingsomstandigheden (zie afbeelding 11). Tijdens de overstromingen is elders humeuze grond losgeslagen die hier samen met klei is afgezet. Op deze locatie bevinden zich dunne zandbandjes in de klei. Deze dunne zandbandjes wijzen op afzetting in een kwelderachtig milieu (zie de afbeeldingen 12 en 13). In het slootprofiel zijn geen indicaties voor een dijklichaam aangetroffen.

Afbeelding 11. Profiel op locatie 3. Onder de bouwvoor ligt matig siltige klei die wat donkere humeuze vlekken vertoont

Afbeelding 12. Beeld van locatie 3 in oostelijke richting

Afbeelding 13. Beeld van locatie 3 in noordelijke richting

2.4 Locatie 4

Ook locatie 4 ligt ter hoogte van een voormalige dijk. Ook hier geldt dat er sprake is van een natuurlijke bodemopbouw, waarbij geen indicaties aanwezig zijn voor een dijklichaam (zie afbeelding 14 en 15). Onder de bouwvoor bevindt zich hier matig siltige klei met dunne zandbanden, die indicatief zijn voor kwelderafzettingen.

Afbeelding 14. Beeld van locatie 4 in noordelijke richting

Afbeelding 15. Beeld van locatie 4 in zuidoostelijke richting

3 Conclusie en aanbeveling

3.1 Conclusie

Uit de resultaten van de inspectie kan geconcludeerd worden dat in het sloottracé geen sporen van de dijklichamen aanwezig zijn. De voormalige geul is op slootniveau niet herkenbaar door bijvoorbeeld een gefaseerde opvulling. Op alle locaties is sprake van een natuurlijke bodemopbouw, waarbij ter hoogte van locatie 1 in de oeverwal dikkere zandbanden aanwezig zijn dan bij de andere locaties. Tussen de locaties 2 en 3 in was het golvende oppervlak van de veenondergrond zichtbaar. Dit komt overeen met bolle akkers met tussenliggende ontwateringsgreppels. Dit houdt in dat het veenlandschap is ontgonnen en in een later stadium is overstroomd, waarbij klei is afgezet. Ter hoogte van locatie 2 bevindt zich in de bouwvoor puin, bot en aardewerk dat dateert uit de nieuwe tijd. Dit bevestigt het gegeven dat net ten zuiden van het sloottracé een boerderij heeft gestaan, zoals op oude kaarten is aangegeven.

De vragen uit het PvE kunnen als volgt beantwoord worden:

- Zijn op de plaatsen waar de nieuwe sloot de oude dijken doorsnijdt nog restanten van dijklichamen aanwezig?
Nee, op de plaatsen waar de nieuwe sloot de oude dijken doorsnijdt, zijn geen restanten van dijklichamen in het slootprofiel aanwezig.
- Wat is de exacte ligging en wat zijn de afmetingen van deze dijkrestanten?
Omdat er geen dijkrestanten aanwezig zijn, kan deze vraag niet beantwoord worden.
- Hoe ziet de opbouw van deze dijken eruit? Zijn er dijksloten aanwezig?
Omdat er geen dijkrestanten aanwezig zijn, kan deze vraag niet beantwoord worden.
- Zijn er aanwijzingen dat voor de aanleg van de dijken gebruik is gemaakt van houten constructies?
Nee, er zijn geen aanwijzingen dat er dijken zijn en er zijn geen indicaties dat er houten constructies gebruikt zijn.
- Wat is de datering en archeologische kwaliteit van de dijkrestanten? Welke waarde kan aan de dijkrestanten worden toegekend?
Omdat er geen dijkrestanten aanwezig zijn, kan deze vraag niet beantwoord worden.
- Wat is de exacte ligging van de verlande geul?
Er zijn in het slootprofiel geen indicaties voor een verlande geul. Op de plaats van de geul is sprake van een natuurlijke opvulling die overeenkomt met de afzettingen buiten de voormalige geul. De geul is dus niet herkenbaar in de afzettingen.
- Zij er in de verlande geul afzonderlijke afzettings-/opslibbingsfasen te onderscheiden? Zo ja, wat is de datering van deze lagen?
Omdat er geen opslibbingslagen van de geul zijn aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.
- Bevinden zich in deze lagen ook nog archeologische resten.
Binnen de opslibbingslagen zijn geen archeologische resten aanwezig.

3.2 Aanbeveling

Omdat er geen dijklichamen zijn aangetroffen, bevelen wij aan om op deze locatie geen verder onderzoek uit te voeren. Wij bevelen wel aan om bij grondwerk op andere plaatsen na te gaan of daar nog wel resten van de oude dijklichamen bewaard zijn gebleven.

Dit betreft een aanbeveling. De beslissing hieromtrent is voorbehouden aan het bevoegd gezag, gemeente Zuidhorn.

Literatuur

Ten behoeve van deze archeologische inspectie is de volgende literatuur geraadpleegd:

- Broek, J. van den. 2007. *Groningen een stad apart. Over het verleden van een eigenzinnige stad (1000-1600)*. Assen.
- Huis in 't Veld, J. 2010. *Wonen op een huiswierde in de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Archeologisch onderzoek in de toekomstige nieuwbouwwijk De Held III te Groningen*. Stadse fratsen 22. Groningen.
- Mei, N. van der. 2012a. *Tracé fietspad Den Horn-Zuiderweg, gemeente Zuidhorn, Een archeologisch Bureauonderzoek*. Libau, Groningen.
- Mei, N. van der. 2012b. *Programma van Eisen, Den Horn/Zuiderweg (Zuidhorn)*. Libau, Groningen.

**Bijlage 1 Archeologisch
bureauonderzoek**

Tracé fietspad Den Horn - Zuiderweg, gemeente Zuidhorn

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen
gemeente: Zuidhorn
plaats: Den Horn
toponiem: tracé fietspad Den Horn - Zuiderweg
bevoegd gezag: gemeente Zuidhorn
opdrachtgever: gemeente Zuidhorn
uiterste coördinaten: zuidoost 225.278/582.641
noordwest 224.226/582.809
kaartblad: 7C
onderzoeksmeldingsnummer: 50701
beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Zuidhorn en E-depot
uitvoerder: Libau
auteur: mw. N. van der Mei
autorisatie: drs. J. Molema
rapport: 12-48
telefoon: 050-3126545
fax: 050-3123362
e-mail: info@libau.nl

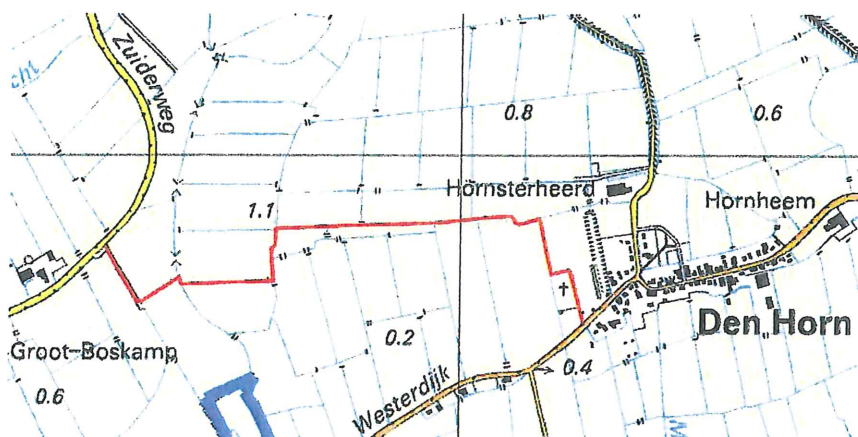

Fietspad Den Horn - Zuiderweg, gemeente Zuidhorn

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Zuidhorn, vertegenwoordigd door dhr. P.W. de Boer is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het tracé van een fietspad tussen Den Horn en de Zuiderweg (zie figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is het voornemen om langs dit tracé een fietspad aan te leggen met daarnaast een sloot met een maximale diepte van ongeveer 2 meter. Het gebied waar de ingrepen worden beoogd, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

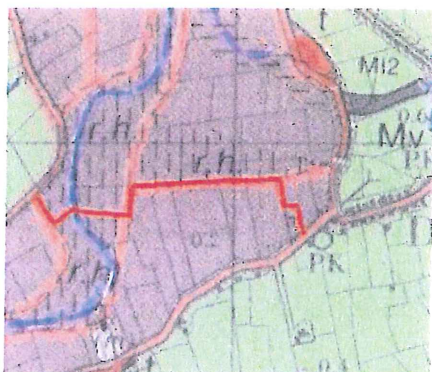

Figuur 1: Plangebied fietspad Den Horn - Zuiderweg: het plangebied is aangegeven met een rode lijn. (Topografische Atlas Groningen 1:25.000)

Informatie

Het plangebied doorkruist de voormalige loop van de Oude Riet. Via deze van oorsprong natuurlijke veenstroom drong de zee in de vroege middeleeuwen vanuit het Lauwerssestuarium het land binnen. Hierbij werd veel veen en klei weggeslagen, en ontstond een zeearm die tot diep in het binnenland doorliep. (zie bijvoorbeeld Schroor & Meijering, 2007). Tussen het einde van de 13de en de tweede helft van de 15de eeuw is deze zeearm dichtgeslibd. Telkens wanneer de opslibbing in een bepaald deel ver genoeg gevorderd was, werd dat deel bedijkt. De Zuiderweg, waar het geplande fietspad op aansluit, is samen met de Westerdijk en de Hogeweg onderdeel van de 13de eeuwse bedijking van dit deel van de zeearm. (zie Formsa & Oldenhuis, 1986 en Oldenhuis, 1992)

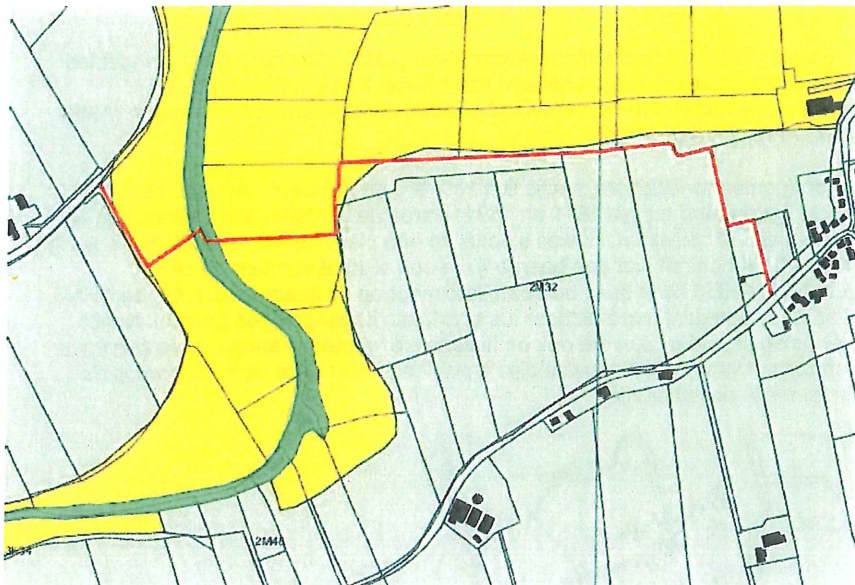
Volgens de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen ligt het plangebied op een zeeboezemvlakte (code Mv4; zie bijlage: Uitsnede fysisch geografische kaart) met een aantal relatief hoge delen (code r.h.). Het tracé loopt grotendeels langs afgegraven dijken. Deze oude dijken worden op drie plaatsen door het fietspad en de sloot doorsneden. Ook kruist het tracé de oude zee-erosiegeul, waarvan de Zuidhoner Oostertocht een restant is. (zie figuur 2)

Figuur 2: Detail van de fysisch geografische kaart van Groningen. De roze lijnen geven de afgegraven dijken aan, de blauwe lijn geeft de loop van de erosiegeul aan. De globale ligging van het plangebied is aangegeven met een rode lijn.

De geomorfologische kaart (zie figuur 3) laat zien dat het plangebied grotendeels is gelegen op de grens van een zeeboezemvlakte (code 2M32) en een getij-oeverwal (code 3K34). Het westelijke deel van het plangebied kruist de getij-oeverwal en doorsnijdt de zee-erosiegeul (2R13/14) om vervolgens bij de Zuiderweg weer uit te komen op een zeeboezemvlakte. De bodemkaart toont in het plangebied kalkarme poldervaaggronden in klei met profielverloop 5 (code Mn85C; zie bijlage: kaart archeologie).

Figuur 3: Detail van de geomorfologische kaart. Het plangebied is aangegeven met een rode lijn.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de loop van de voormalige zeearm goed te zien (zie figuur 4). Tussen de dijken (de huidige Zuiderweg, Westerdijk en Hogeweg) werd het brakke water vastgehouden waardoor dit buitendijkse gebied hoog opslibde. Daardoor ligt het gebied nu hoger dan het omringende (voormalig binnendijkse) land.

Figuur 4: Relatieve hoogteverschillen in en rondom het plangebied (www.ahn.nl). Hoe hoger het land ligt, hoe roder de kleur. Hoe lager, hoe blauwer. De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwarte stippellijn.

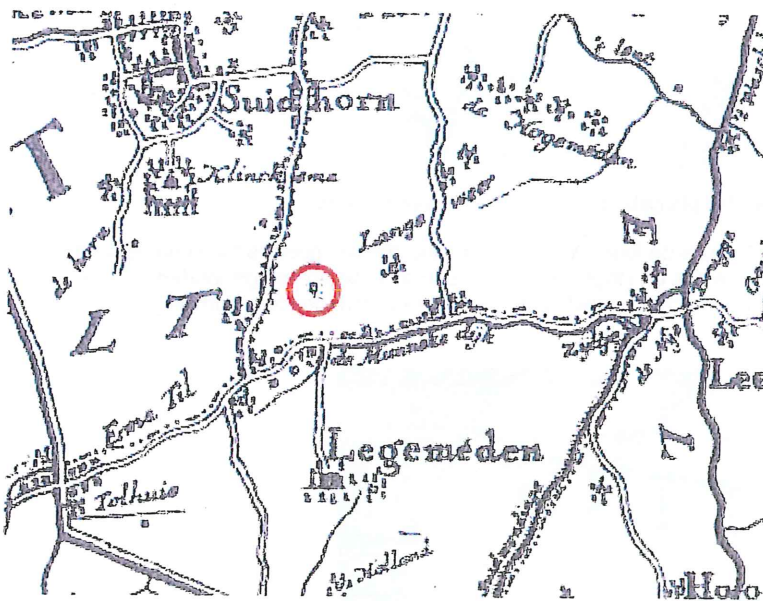

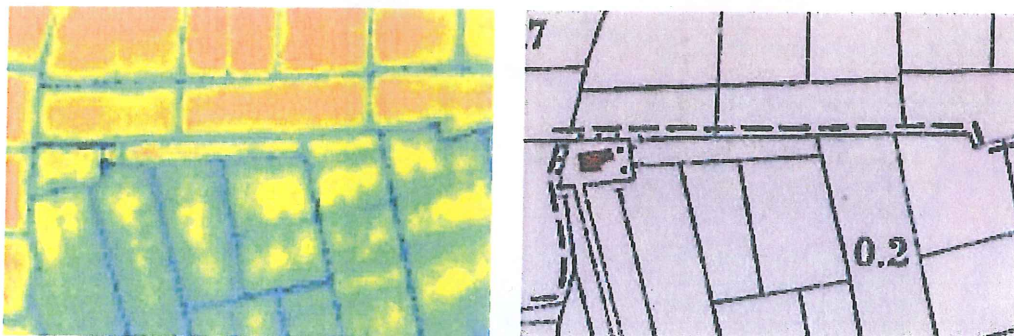
Wat op de AHN ook opvalt is dat de landerijen direct ten zuiden van het plangebied veel minder hoog zijn opgeslibd dan die ten noorden van het plangebied. Dit komt omdat al in de 14de eeuw een dwarsdijk / afdamming is aangelegd vanaf de Hogeweg in westelijke richting (zie ook: Formsa & Oldenhuis, 1986). Het uit de hoogtekartaart af te leiden traject van deze dijk komt overeen met de op de fysisch geografische kaart aangegeven dijken. De ligging van deze dijken is ook af te leiden uit de loop van de oude gemeentegrens van Zuidhorn, die gebaseerd is op oude kerspelgrenzen. Deze volgt de Hogeweg in zuidelijke richting om dan plotseling af te buigen naar het westen op de plaats waar de oude dwarsdijk heeft gelegen.

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Ook zijn uit het plangebied en de directe omgeving geen archeologische waarnemingen bekend (zie bijlage: Kaart archeologie). De archeologische terreinen in de bredere omgeving van het plangebied betreffen middeleeuwse huiswierden (AMK-terreinen 1230 (3 stuks), 5343, 7087, 7110, 7113 en 7114).

Volgens de kadastrale minuutplannen (gemeente Zuidhorn, sectie B blad 2 & 3 en gemeente Aduard, sectie D blad 1) uit het begin van de 19de eeuw (gekarteerd tussen 1811 en 1832) waren de percelen aan weerszijden van het geplande fietspad in gebruik als weiland of bouwland. Er was slechts op één plaats langs het tracé bebouwing aanwezig (zie bijlage Kadastrale Minuut). Het betreft hier een boerderij die ook al staat vermeld op de 'Beckeringskaart' van 1781 (zie figuur 5). Na 1953 komt deze boerderij niet meer op de kaarten voor. Op de AHN-kaart van vóór 2003 is de locatie van deze boerderij nog zichtbaar als apart, iets hoger gelegen perceel. Naast deze boerderij is een strookje hoger gelegen land te zien dat ook op historische kaarten is aangegeven (zie figuur 6). Vermoedelijk betreft het hier een restant van de 14de eeuwse dijk. Opvallend is dat deze verhogingen op de AHN-kaart van 2009 (zie figuur 4) niet meer zichtbaar zijn.

Figuur 5: Uitsnede uit 'Beckeringskaart' van 1781. De in de tekst genoemde boerderij is rood omcirkeld.

Figuur 6: Links een uitsnede uit de AHN-kaart van vóór 2003 en rechts een uitsnede uit de topografische militaire kaart (Bonneblad) van 1914. De locatie van de in de tekst genoemde boerderij en het naastgelegen strookje land zijn op de AHN-kaart nog als verhoging zichtbaar.

Overweging en advies

Het tracé van het fietspad met naastgelegen sloot kruist een voormalige zeearm van de Lauwers. Deze zeearm is tussen de 13de en de tweede helft van de 15de eeuw dichtgeslibd en bedijkt. De Zuiderweg, waar het geplande fietspad op aansluit, is samen met de Westerdijk en de Hogeweg onderdeel van de 13de eeuwse bedijking van dit deel van de zeearm. Vanuit de Hogeweg is in de 14de eeuw in westelijke richting een dwarsdijk aangelegd. Deze dijk is inmiddels afgegraven. De hoogtekaart van vóór 2003 laat zien dat nog een restant van de dijk aanwezig was aan de zuidkant van het tracé. Uit de hoogtekaart van 2009 blijkt dat dit deel inmiddels is verdwenen. Het tracé volgt deels de loop van deze 14de eeuwse dijk en snijdt de dijk op twee plaatsen. Ook doorsnijdt het tracé een andere oude dijk en de vroegere zee-erosiegeul.

Op basis van de te verwachten archeologische, cultuurhistorische en geologische waarden is het wenselijk dat de geplande ingrepen gepaard gaan met archeologisch onderzoek. Geadviseerd wordt een archeologische inspectie uit te voeren op die delen van het tracé waar de geplande sloot de oude dijken en de zee-erosiegeul snijdt (zie figuur 7). Deze inspectie dient door een daartoe bevoegd archeologisch bedrijf te worden uitgevoerd. Voor de uitvoering van het onderzoek is tevens een archeologisch Programma van Eisen vereist (op te stellen uit naam van het bevoegd gezag: de gemeente Zuidhorn; Libau kan hiervoor zorg dragen).

Figuur 7: Kaart waarop globaal is aangegeven welke delen van het tracé geïnspecteerd moet worden. Het plangebied is aangegeven met een rode lijn. De blauwe lijnen geven aan welke delen van het tracé archeologisch geïnspecteerd moeten worden.

Bijlagen:

- Uitsnede fysisch geografische kaart;
- Kaart archeologie;
- Kadastrale minuut.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK).

ARCHIS, Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Historisch Geografisch Informatiesysteem Groningen (www.hisgis.nl).

Luchtfoto's Google Earth/Maps.

Minuutplans uit de negentiende en twintigste eeuw (www.watwaswaar.nl).

Oldenhuis, J.F., 1992. *Land van water, wierden, dijken en wegen*. In: Een klooster, drie dorpen. Geschiedenis van Aduard, Den Ham en Den Horn. Uitgeverij Profiel, Bedum

Formsma, W.J. en J. Oldenhuis, 1986. *Hoofdstuk 2: Van de oudste tijd tot 1795*. In: Geschiedenis van Zuidhorn. Uitgeverij Profiel, Bedum.

Schroor, M., 1996. *De atlas der Provincielanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-PROjekt Uitgevers, Groningen.

Schroor, M. 1997. *De atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-PROjekt Uitgevers, Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Theodorus Beckering, 1781: *Nova totius provinciae Groningo-Omlandiae tabula* ('Beckeringkaart')

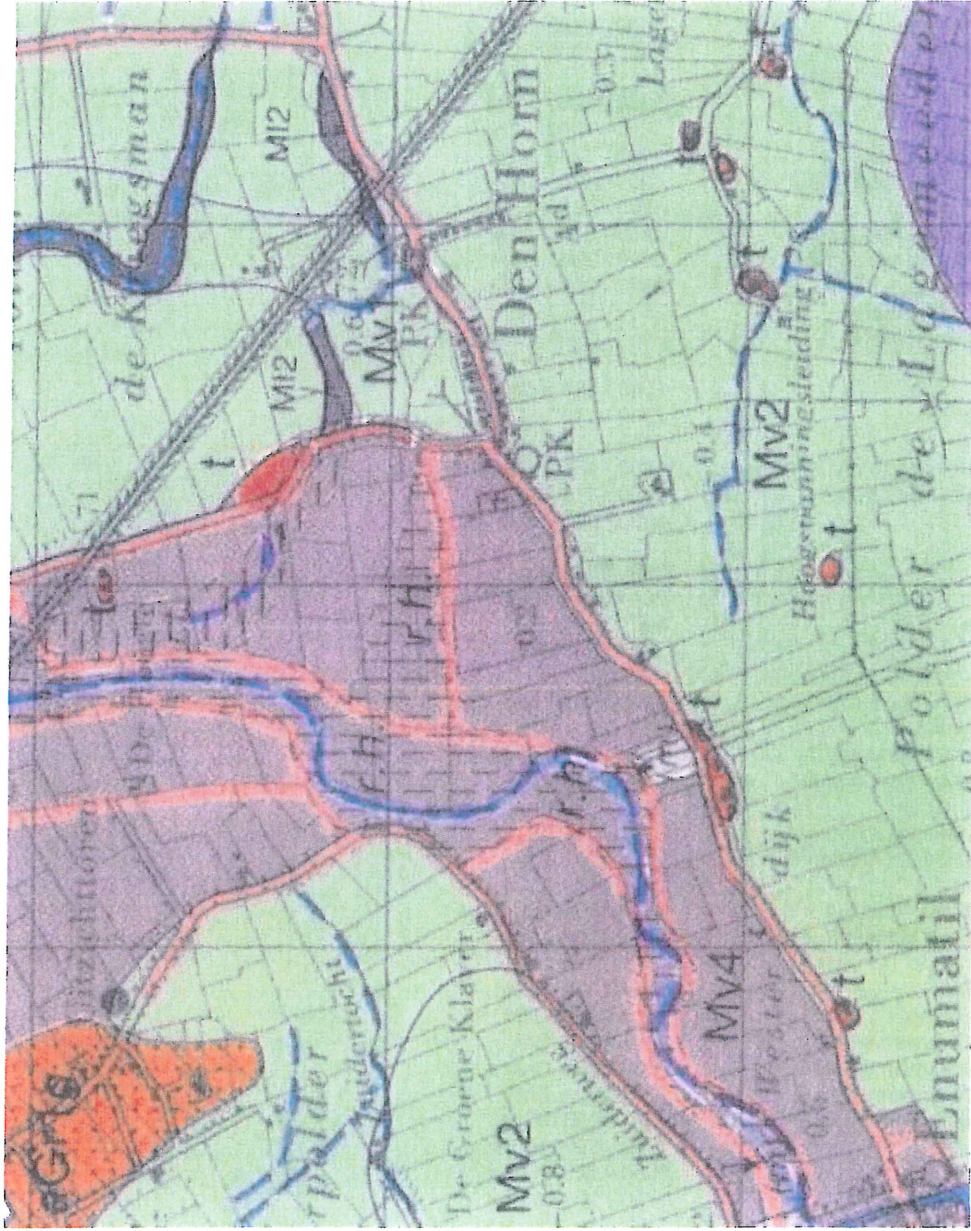

Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart Den Horn en omgeving

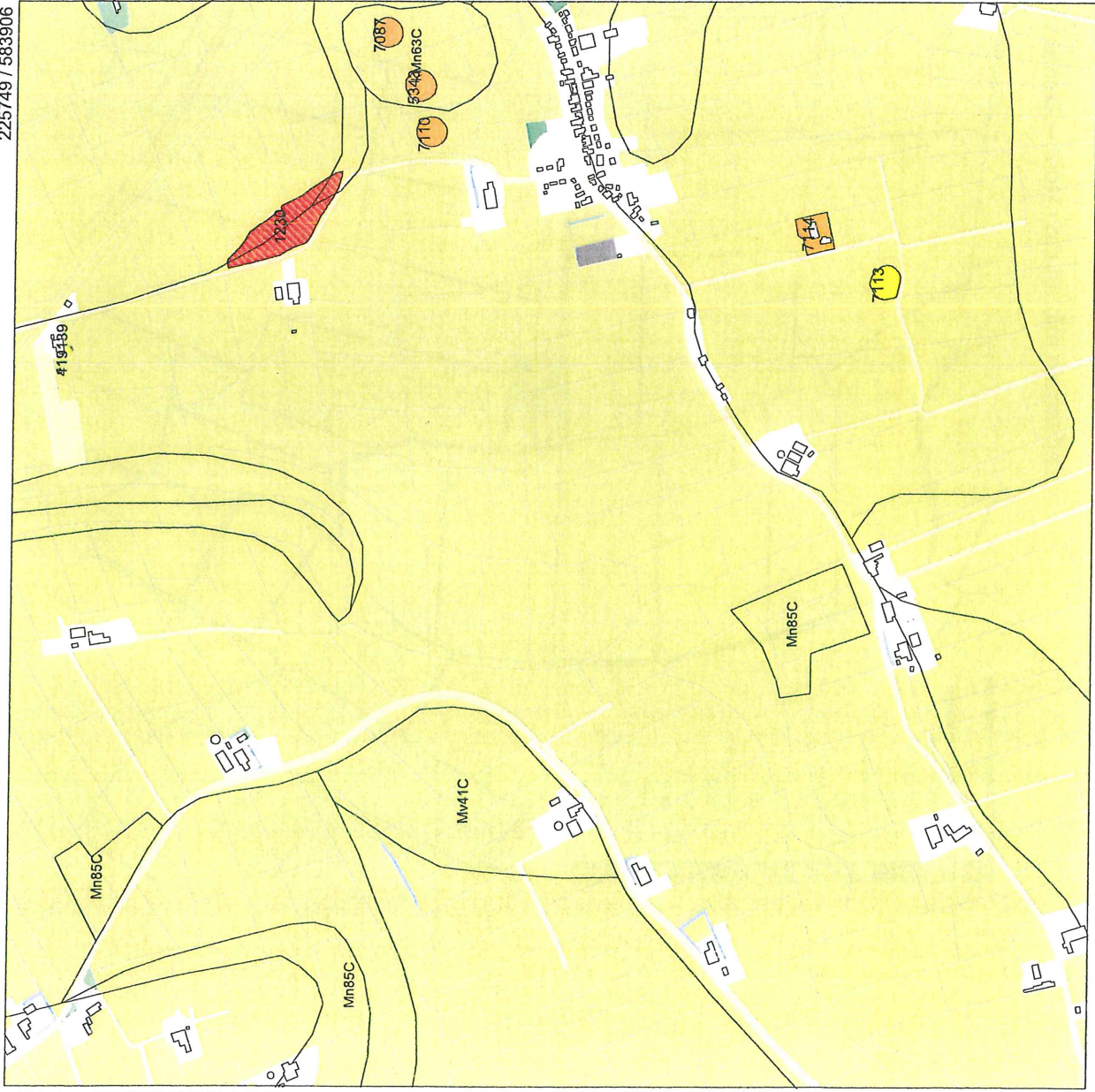

Kaart archeologie fietspad Den Horn - Zuiderweg (gem. Zuidhorn) en omgeving

Combinatiekaart van AMK, bodemkaart en Archis

225749 / 583906

223517 / 581674

17-02-2012

Legenda

- WAARNEMINGEN**
- HUIZEN
  - BODEM ((c)Alterra)
- MONUMENTEN**
- archeologische waarde
  - hoge archeologische waarde
  - zeer hoge archeologische waarde
  - zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)**
- bebouwd gebied
  - doorgaande wegen
  - bos
  - bouwland
  - weiland
  - boomgaard/kwekerij
  - heide
  - zand
  - begraafplaats
  - water
  - overig bodemgebruik

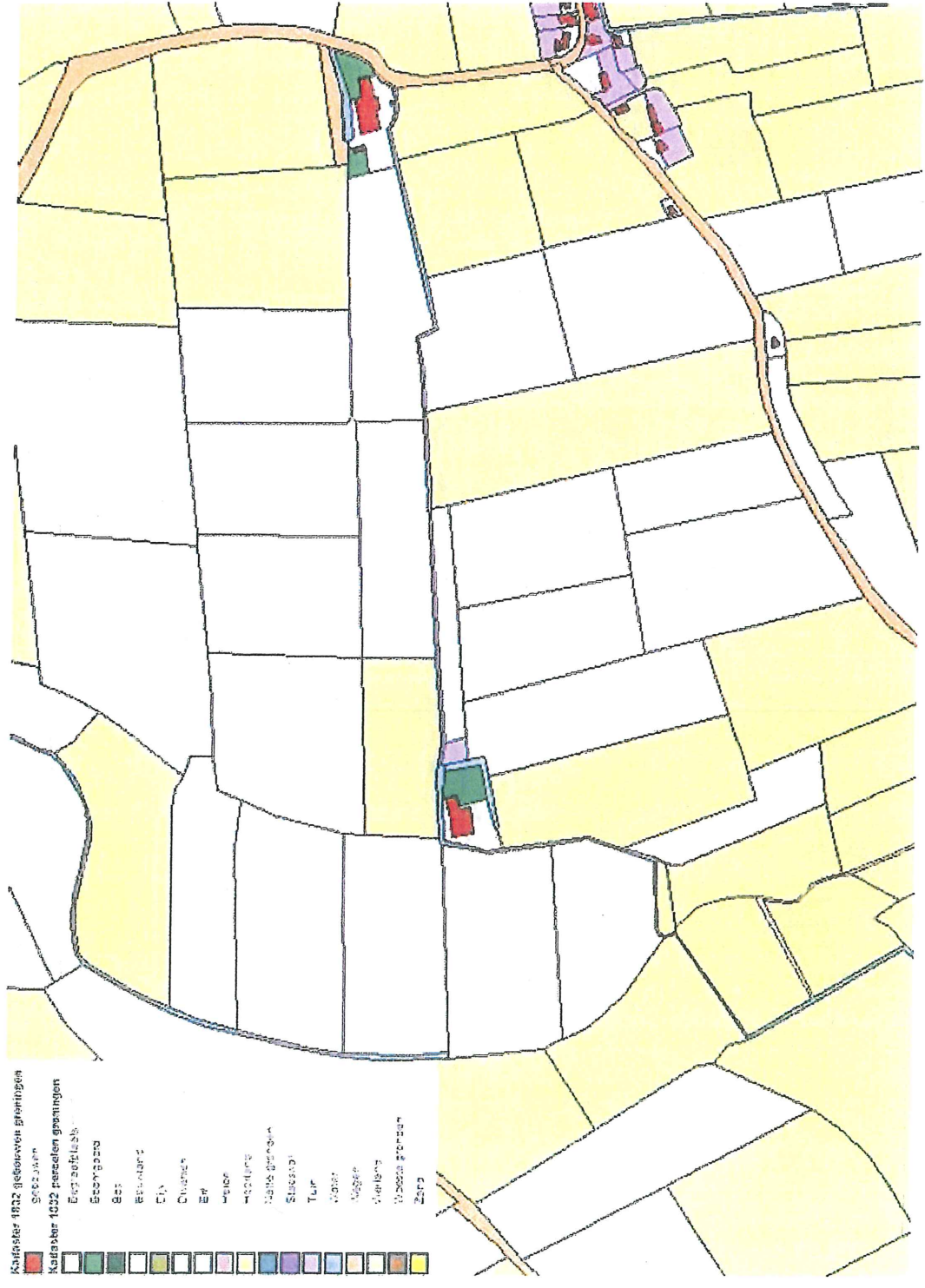
Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kadastrale minuut Den Horn – Zuiderweg

Zernikelaan 8
9351 VA LEEK
Postbus 136
9350 AC LEEK
T (0594) 55 24 20
F (0594) 55 24 99
E info@mug.nl
I www.mug.nl